

Σιβασιανού· ὁ Ἰακωβίνος ὁδηγός μου ἐφαίνοτο εὐφυής καὶ χαρίεις μάλιστα ἄνθρωπος.

Ἀρ' οὖ εἰσεχώρησεν εἰς τὴν πρώτην ὁδὸν τοῦ ἀγαντοῦς τούτου ἄντρου, θλέπεις, μοι εἶπεν, ἐνθεν καὶ ἐνθεν τοῦ βράχου τούτου τὸν τόπον, ὅπου ἐπισωρεύοντο οἱ νεκροί. Εὐρέθησαν, ὡς λέγεται, ἐπέκεινα τῶν 100,000· πάντες δὲ ἦσαν σώματα μαρτύρων! Ἰδοὺ τὰ ὄργανα τῶν βασάνων, ἰδοὺ ἅγια τράπεζαι! Ἐν ἀγάλμα μαρμάρινον τοῦ ἁγίου Σεβαστιανού, ἔργον τοῦ Bernin· ἰδοὺ πλησίον καὶ συγκαθίσματα (βουλιάσματα). Συμβαίνουνσι δὲ ἐκ διαλειμμάτων τοιαῦτα, ὅθεν εὐλαβῶς, ὅσον ἐνεστι, προχωροῦσιν οἱ περιηγηταὶ εἰς τὸ ἐπικίνδυνον τοῦτο ὑπόγειον· διότι πολλάκις ξένοι δυστυχεῖς εἰσῆλθον καὶ δὲν ἐξῆλθον πλέον.

Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τεσσαράκοντα ἤδη ἐτῶν νέος τις μετὰ τῆς γυναίκας του ἐμῆκεν ὁδηγούμενος ὑπὸ πυρροπόρου· ἀλλ' ὦ συμφορά! Εὐθὺς ὀπισθεν τοῦ κατελάθης τὸ στέγασμα καὶ ἔρραξε τὴν ὁδόν. Μετὰ δὲ τῇ ἐσπέραν ζητοῦσι πανταχοῦ τῆς μονῆς τὸν ὁδηγόν, καὶ εὐρίσκοντες δὲ αὐτὸν διευθύνονται καὶ εἰς τὰ ὑπόγεια κοιμητήρια, ὦ τρόμος! ἡ θύρα ἔμενεν ἀνοικτή! Σπεύδουσι τότε, ἀνάπτουσι φῶτα, καταβαίνουνσιν, ἐπιδροῦσιν, καὶ θλέπουσι τὸ νέον συγκαθίσμα· φωτίζουσι καὶ ἀκούονται· ἐπειδὴ διακρίνουσι καθαρῶς τὴν ἀπάντησιν· ἀλλὰ πῶς νὰ μετακυλισθῇ ὁ βράχος, νὰ πεπιτριχθῇ ὁ συμπίπτων θόλος, νὰ ἀνοιχθῇ τέλος τῶν δίοδος;

Μετ' ὀλίγον δὲν ἠκούοντο ἄλλο πλέον, εἰμὴ συγχοιμημένοι στεναγμοί· ἐπειτα ὁμοῦς ἔπαυσαν καὶ αὐτοί· προσέχουσιν, ἀκροῶνται πάλιν καὶ πολλάκις, ἀλλ' εἰς τίμη πάντοτε.

Ἐρρίξα διηγούμενου τὰ τοιαῦτα τοῦ ὁδηγοῦ μου. Ὅποια κακὰ ἐπλάττειν ἡ φαντασία μου, συμβαίνει ὀπισθεν τοῦ συγκαθισθέντος ἐκείνου χώματος· τὸ τὸ φῶς ἐπλησίαζε νὰ σθεσθῇ! ὅτε ἐντελῶς ἐσβέθη! ὅτε ἡ γυνὴ (ὦ τὴν ἀθλίαν!) δὲν ἐβλεπε πλέον τὸν ἄνδρα, ὁ δὲ ὁδηγὸς δὲν ἐβλεπε πλέον τὴν ὁδόν! ὅτε τέλος πάντων τὸ σκότος ἐκείνο μετεβλήθη εἰς ὁλόν τὸν θανάτου σκότος! καὶ ἀμφοτέρω ἐνόησαν ὅτι ἦσαν ζῶντες ἐντὸς τοῦ τάφου!

Ἀκολουθῶν τὸν δρόμον τοῦ ὁδηγοῦς ἀφηγεῖτο τὴν περιήραν τῶν ὑπογείων κοιμητηρίων τούτων· ὁμίλει περὶ αὐτῶν μὲ τοσαύτην προθυμίαν, ὥστε ἐφαίνοτο ὅτι εἶχε πεποιθήσιν. Ἐνταῦθα, ἔλεγεν, οἱ χριστιανοὶ διωκόμενοι ὑπὸ τῶν Καيسάρων, ἤρχοντο πᾶν ἐσπέραν, διὰ νὰ τελέσωσι τὰς ἀγιστείας τῶν ἁγίων, παιδία, γέροντες, πλούσιοι καὶ πτωχοὶ πάντες ἐπεκαλοῦντο τὸν Θεὸν εἰς τοῦτον τὸν τόπον. Ἐνταῦθα ἡ δέσις, τὴν ὁποίαν ἤρχιζε σεβάσμιος ἱερεὺς, ἐκτεινομένη ἀπ' ἀκροῦ ἕως ἀκροῦ ἀνέβαινε

πρὸς τὸν Θεόν. Ὅποια ἀξιοθαύμαστος συμφωνία τῶν καρδιῶν δευμένων! Συχνάκις οἱ πιστοὶ κατ' αὐτὸν τὸν καιρὸν τῆς θρησκευτικῆς κατανύξεως ἔφερον εἰς τὸ μέσον τῆς δημηγούρας τὰ πτώματα τῶν καρατομηθέντων ἀδελφῶν! Δὲν ἀνεστέναζον ὁμοῦ τότε, οὐτ' ἔκλαιον, οὔτε ἐμέμφοντο τὴν τύχην, καὶ αὐταὶ αἱ μητέρες! ἀλλ' ἐξηκολούθουν τὴν προσευχὴν μετὰ συντριβῆς.

Αἶφνης δὲ κατὰ τινα ἐσπέραν προσευχόμενοι ἀκούουσι μέγαν θόρυβον, θλέπουσι δὲ συγχρόνως καὶ μεγάλην λάμψιν. Ἦσαν λόχος ἀσπλάγγων στρατιωτῶν, οἵτινες ἀνιχνεύοντες κατ' ὁρῶσαν τελευταῖον νὰ ἀνακαλύψωσι τὸ ὑπόγειον. Εἰσῆλθον δὲ ὡς θηρία ἄγρια καὶ ἔτραζον ἀφειδῶς πανταχόθεν, ἐπειδὴ οἱ χριστιανοὶ ὑπέκρυπτον τὸν αὐχένα μεγαλοφύχως! μόνου δὲ γυναϊκῆς τινος καὶ παιδία ἔφυγον· ἀλλ' οἱ θάρβαροι δῆμιοι τρέχουσι καὶ αὐτῶν κατόπιν, φέροντες ἀνὰ χεῖρας τὸν σίδηρον καὶ τὸ πῦρ, καὶ φονεύουσιν ἀπηνῶς τοὺς προστυχόντας, ἕως οὗ ἐπεκράτησε πανταχοῦ σιωπὴ βαθυτάτη, ἣτις κατεφόδιζε καὶ αὐτοὺς· ὅθεν ἐξεληθόντες κατεπάκτωσαν διὰ παντὸς τὸν ἀπέραντον αὐτὸν τῆς χριστιανωσύνης τάφον.

Ἀλλ' ἡ εὐσέβεια τῶν πιστῶν μετεκίνησε καὶ τὰ νέα ἐμφράγματα, ἥνοιξε πάλιν τὴν εἰσοδον, καὶ εἰσελθούσα συνέλεξε πάντα τὰ ὄστα καὶ πᾶσαν τὴν κόπιν τῶν μαρτύρων ἐκείνων.

Ἀρ' οὖ ἐφθάσαμεν μέχοι τινὸς ἐστάθῃ ὁ ὁδηγός μου, ἐγὼ δ' ἐλυπήθην· διότι ἐπιθύμουν, εἰ δυνατόν, νὰ ῥίψω εἰς τοὺς ἱεροὺς ἐκείνους καὶ παναρχαίους κευθμῶνας δύο τρεῖς ἀκτῖνας τοῦ ὠχρίωντος φωτός, τὸ ὁποῖον μὲ ὠδήγησεν ἕως τότε.

Καθίσας ἐπειτα ἐπὶ τινος πέτρας ἐφανταζόμην τὸ ἀνήλιον ἐκείνο σκότος. Καὶ μέχρι τοῦδε ἐτι ἀρέσκομαι ἐρχόμενος συχνάκις νὰ δοκιμάζω καὶ πρὸ τῆς εἰμαρμένης ὥρας τὴν νύκτα, τὴν ἐρημίαν καὶ τὸν παγετὸν τοῦ θανάτου.

ΤΩΙ ΑΥΤΩΙ.

Ἐν Ῥώμῃς.

Καταλιπὼν σήμερον τὰ ἀγάλματα, τοὺς πίνακας, τὰ παλάτια καὶ τοὺς ὀβελίσκους, ἦλθον πάλιν εἰς τοὺς κήπους τῆς ἀγροικίας Βοργκέζι διὰ νὰ ἀναπαυθῶ ἀπὸ τὸν θαυμασμόν καὶ τὴν ἔκστασιν.

Πρὸ τριῶν ἡδὴ ὥρῶν συγκοινωνῶ μετὰ τῆς φύσεως εἰς τοὺς κήπους τούτους.

Πρὸ ὀλίγου δὲ μόνον διέβη ἔμπροσθέν μου ὠραιότατη τις ἀγέλη ἐλάφων περιπλανωμένην, ὡς ἐγὼ, ἐντὸς τοῦ περιβάλλου τούτου. Μόλις δὲ μὲ εἶδον ἐστάθησαν ἄπασαι καὶ ἔστρεψαν πρὸς ἐμὲ τὰς χαρίεσσας τῶν κεφαλὰς, ἐπειτα ἐπαναλαβοῦσαι τὸν δρόμον μοι ἔδειξαν πόσον ἦσαν λεπτοὶ καὶ ὠκεῖς οἱ πόδες τῶν, διότι ἔτρεχον ἐπὶ τῆς χλόης καὶ τῶν ἀνθέων χωρὶς ν' ἀφίνωσιν ἵχνος (1).

(1) α" Ακρων ἐπ' ἀνθερίκων ἔβα, οὐδὲ κατέκλα. Τὴν εἰκόνα ταύτην τοῦ Ἑλλήνος ποιητοῦ μιμηθεὶς ὁ Βιργίλιος ζωγραφεῖ ἀεροδρομοῦσαν τὴν ὥραϊαν Καμήλλην του.

ἄλλοι τῶν ἀνωτέρω, ἔχοντες ἐντὸς καὶ παρεκκλήσια καὶ ἀλλὰ τοῦ, ὅσον εἰς τὴν Νεάπολιν, τὸ Βυζάντιον, τοὺς Παρισίους κτλ. μάλιστα δὲ εἰς τὴν ἄνω Αἴγυπτον ἐπικρατεῖς καὶ νεκρῶν πλήρεις.